

TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

18^e Jaargang

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1910

Gemengde Berichten.

*Over een nog niet terug gevonden loodje van het gasthuis
te Middelburg.*

In den door den heer C. DE WAARD, adjunkt-kommies bij 's Rijks Archief te dezer stede, samengestelden inventaris der oude archieven van de godshuizen alhier, vond ik in de „*Inleiding van het gasthuis*” vermeld, dat in de rekeningen van 1498-'99 sprake is van het gebruik van loodjes als toegangsbewijs voor zieken. Deze ziekeninrichting was toen en ook later, zoo lezen wij, in hoofdzaak bestemd voor vreemdelingen, maar de uitzonderingen op dezen regel waren vele. „Hoe kon dit anders,” zegt de heer DE WAARD, „waar het gasthuis tot 1749 het eenige en uit het gansche geweest wellicht het belangrijkste ziekenhuis was, dat in alle behoefte aan geneeskundige hulp moest voorzien of helpen voorzien.” Wij lezen verder, „dat de zieken toegang tot dat gebouw kregen op een bewijs, dat voor militairen bestond in een biljet, afgegeven door hun commandant en voor burgerpersonen in een „lootje”, afgegeven door een der regenten, nadat door hem iedere aanvraag was onderzocht en de daarbij bedoelde zieke door een chirurgijn van het gasthuis was gevisiteerd.” De klerk, later de binnenvader, schreef de met een loodje ingekomen zieken in een register, dat den naam van lootjesboek verkreeg en dat

1) *De archieven, berustende onder het bestuur der godshuizen te Middelburg Inventaris van de oude archieven 1343-1812, bewerkt door C. DE WAARD, Middelburg, J. C. en W. ALTORFFER, 1907.*

van 1584 tot 1812 loopt. De naam van dit boek komt in vele varianten in het archief voor : nu eens lezen wij van Lootiensboeck (1659-1677) maar ook van Lotyesboek (1699), Lootisboek (1715) en Lootjesboek (1797). Heeft men gedurende die vele jaren de gewoonte van uitreiken van loodjes aan zieken gevolgd, dan moet het getal vervaardigde exemplaren aanzienlijk zijn geweest en zullen enkele daarvan nog wel terug te vinden zijn. Voor het oogenblik echter is er mij geen enkel exemplaar van bekend.

Op mijn verzoek ontving ik van den heer DE WAARD een afschrift van de onkosten voor de vroegst vermelde loodjes gemaakt, voorkomende in de gasthuisrekening van 1498-'99. Mijne hoop, daarin eene omschrijving van het loodje te vinden of eenige aanwijzing der figuren of opschriften, is niet vervuld. De posten van uitgaaf zijn echter merkwaardig genoeg om hier te worden vermeld, al zou het loodje zelf verloren zijn gegaan.

Betaelt JAN VAN GHENOUGHTEN over dat patroen te maken van de teykenen, die men daer dagelix den zieken is ghevende, die daer in comende zijn
 XII grooten min III miten.

Betaelt JAN DIE RYEMSLAGER om die vorme daerna te maken XII grooten.

Betaelt BOUWEN SIMENSZON voer anderhalf pont fijn tyn, om daeraf die teykenen daeraf te gheieten, die men daghelix den zieken ghevende es tot $v\frac{1}{2}$ deniers, facit in gelde VIII grooten VI miten.

Betaelt noch eens JAN DIE RYEMSLAGER om die teykenen te ghieten ende om dattet dat fijn tyn niet so scarp lopen en wolde, zo heeft hij daertoe gedaen een vierendeel ende een unsse core, comt al te samen dat ic JAN betaelt hebbe IIII grooten.

Zeer merkwaardig is vooral de laatste post. JAN DIE

RYEMSLAGER 1) voegt een vierendeel pond en een ons core bij het fijne tin om daardoor de figuren scherper te doen uitkomen. Het woord core is mij nog eens voorgekomen en wel in den vorm kuere. Er was toen (1575) eveneens sprake van het vervaardigen van fijn tin. Kuere kostte in 1575 vier grooten het pond.

Daar geen mijner woordenboeken mij omtrent het woord core kon inlichten, heb ik mij tot den heer KAMPHOFF te Zwolle, een hier te lande bekend tinnegieter, gewend, die, uit groote belangstelling in dit aloude bedrijf, meest alle vormen van de voormalige tinnegieters heeft opgekocht. Deze ter zake kundige persoon had de beleefdheid mij te schrijven, dat, volgens zijne meening met het woord core en later met kure, hetzelfde wordt bedoeld, wat nog tot het laatst der 19e eeuw door de Amsterdamsche gieters bedoeld wordt met keur of keurtin, een alliage van lood en tin, „hetwelk bij scherp gietwerk,” zegt de heer KAMPHOFF, „werkelijk de voorkeur heeft boven zuiver tin. Ook de billijke prijs der kure van 1575 — 4 grooten het pond — wijst hierop.” Core - kuere - keur en keurtin zijn dus synoniemen.

De loodjes van 1498 zijn vervaardigd naar een ontwerp van JAN VAN GHENOUGHTEN, waarvoor hij 12 gr. min 3 miten ontving. JAN DIE RYEMSLAGER vervaardigde den vorm en goot de loodjes; hij had het tin daarvoor van BOUWEN SIMENS⁷. ontvangen.

Hoe die loodjes er hebben uitgezien, valt voor het oogenblik niet te zeggen. Tot het jaar 1447 komt het Middeldburgsche gasthuis voor onder den naam van Onze Vrouwen Hospitaal of Gasthuis (blz.3). In 1453 spreekt men voor het eerst van het gasthuis van St. BARBARA, waarna tot 1500 beide namen te gelijker tijd afwisselend worden genoemd. „Sedert dien tijd,” zegt de heer DE WAARD, „wordt het

1) *Het Middelnederlandsch Woordenboek* van VERDAM, zegt dat riemslager een riemmaker is geweest of maker van riemen of gordels, behoorende tot hen die sich mitten leer generen. (Mededeeling van den heer J. E. TER GOUW.)

gebouw uitsluitend naar Sf. BARBARA genoemd." Mogelijk heeft eene afbeelding van eene dezer heilige vrouwen op de voorzijde van het loodje geprikt, door de letters G-H (gasthuis) omgeven, maar evengoed kan er het woord G A S T H U Y S op hebben gestaan. In mijn bezit is een tinnen kinderkroesje, waarop aan de onderzijde naast het gewone tingietersmerk — hier eene roos, waarin een R — een groot ovaal merk voorkomt, 23 m.M. hoog en 18 m.M. breed. Men leest er op het woord G A S T H V Y S, daarboven een lang romeinsch kruis, onderaan de Middelburgsche burcht, waarboven de letters M D B, alles omgeven door een dubbele rij stippen. Het kroesje is dus van het voormalige gasthuis in de Lange Delft afkomstig en is gestempeld met het teeken van het gebouw. Vermoedelijk heeft een dergelijk figuur op de oude loodjes geprikt; het blijven echter gissingen. Als het met alle loodjes gegaan is, zooals dit in 1570 met de presentieloodjes van het Culenborchsche Capittel is gegaan, dan zijn er weinige van die oude stukjes tot op onzen tijd bewaard. Zoo schreef mij Mr. MULLER te Utrecht, „dat het Culenborchsche Kapittel de vormen bezat van presentiepenningen bij hen in gebruik en daarin telkens, wanneer er behoefte was, de looden penninkjes liet gieten. Een zorgeloos beheerder had op een goeden dag van de looden penningen kogels doen gieten, doch dat leverde, naar men den visitatoren zeide, geen bezwaar, omdat men immers de vormen nog bezat." Wie weet hoeveel merkwaardige loodjes in den Spaanschen oorlog eveneens in kogels zijn veranderd!

M. D. M.

De munten van Ned.-Indie, door J. P. MOQUETTE.

(Met 8 platen.)

- a. De „Bonken” van 1796 tot en met 1810 te Batavia, en in 1818-’19 te Soerabaia geslagen.
- b. De tinnen Duiten in 1796-’97, en de metalen stuivers, in 1799-1800 te Batavia geslagen.
- c. De Duiten, Halve Stuivers en Stuivers, te Soerabaia geslagen van 1806 tot September 1811 1)

Weder ligt een gedeelte der geschiedenis van het Ned.-Indische muntwezen gedrukt voor ons. Het ditmaal behandelde is zeer merkwaardig.

De scherpzinnige ontdekker 2) van het geheimzinnige puntensysteem op oude Chineesche munten — zie dit Tijdschrift, jaargang 1904, blz. 299 — heeft ook ditmaal zijn helderen blik in zake de duistere geschiedenis der Indische munten niet verloochend.

„De geschiedenis der hierboven onder *a, b, c* opgenoemde munten, loopt”, zegt de heer MOQUETTE, „zoo zeer dooréén, dat het noodig was ze in één opstel te beschrijven.” Wij vernemen zoo veel merkwaardigs omtrent die muntslagen, dat wij ieder aanraden, Mr. MOQUETTE’S bijdragen in haar geheel te lezen. Hier ter plaatse, kunnen wij, bij gebrek aan plaatsruimte, slechts enkele grepen uit den rijken

1) Overgedrukt uit het *Tijdschrift van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen* (deel LI, afl. 3 en 4)

2) Uit de notulen van het Bataviaasch Genootschap is mij gebleken, dat niet de heer STUART, zooals ik meende, maar de heer J. P. MOQUETTE de ontdekker is geweest van het feit, dat bij de plaatsing der streepjes, maantjes en stippen op de oude Chineesche munten een bepaald systeem heeft voorgezet en dat bepaalde series van die teekens volgens een vooraf beraamd samengesteld figuur gebruikt werden (zie: *Cat der munten en amuletten van China, Japan, Korea en Annam, behoorende tot de numism. verz. van het Batav. Gen. v. K. en W.*, Batavia, 1904.)

voorraad mededeelen. Zooals gewoonlijk in Indië, hebben bij deze muntslagen twee zaken een voorname rol gespeeld: gebrek aan kopergeld en vervalsching der nieuw aange-munte geldstukken door inlanders of Chineezen.

Bonken van 1785 en 1786, zooals NETSCHER en v. D. CHIJS op blz. 212 van hun boek aangeven, hebben nooit bestaan, want het was eerst 18 Januari 1796, dat de Com.-Gen. J. SIBERG met het voorstel voor den dag kwam, uit het voorradige japansche koper munten te vervaardigen, die in vierkante vormen zouden worden gegoten. In Sept. 1795 was de laatste voorraad duiten uitgegeven en, alhoewel dit een aanzienlijk bedrag gold, waren die duiten niet meer in 's Lands kas teruggekeerd, „uit winstbejag door de inlanders,” meende J. SIBERG. Het plan-SIBERG werd 30. Januari 1796 goedgekeurd en aan den burger vaandrig ANTH. MACARÉ het maken der proeven opgedragen. Het bleek echter spoedig, dat het smelten en het op het juiste gewicht brengen der stukken zeer lastig ging en veel onkosten zou veroorzaken, zoodat MACARÉ voorsloeg het koper liever in bonken te kappen. Deze zouden dan met een stempel worden gemerkt. 29 April werd tot de proefneming besloten, waarover wij uitvoerig worden ingelicht. Het einde der berekening was, dat aangemaakt zouden worden bonken van $1\frac{1}{2}$ lood (oud gewicht van 32 op een amsterdamsch pond) die voor een stuiver, en van 3 lood, die voor twee stuivers zouden worden uitgegeven. Hoogere waarden zouden, met het oog op de zwaarte, voorloopig niet worden aangemaakt. Bij plakkaat van 10 Mei 1796, dat den 26en publiek werd gemaakt, werden de stukken gangbaar verklaard te „Batavia en dies ressort”, als op Java, Cheribon en Bantam. Wat zien we nu verder gebeuren? Dat in het opgenoemde plakkaat tegelijkertijd met de bonken ook tinnen duiten gangbaar werden verklaard en dat het Reglement van 27 Mei d.a.v. instructies bevat zoowel voor de japansche kopermunt als voor de duitenmunterij. De schrijver ver-

haalt ons op duidelijke wijze, hoe dit in zijn werk is gegaan. Door niet alleen de Resolutiën, maar ook de „Bijlagen” daarvan te lezen, vond de heer MOQUETTE de oplossing van menig raadsel; dit verklaart tevens, hoe de heeren NETSCHER en v. D. CHIJS, die dit blijkbaar niet deden, zich menigmaal vergisten en muntslagen met elkander verwarden. Zoo gaven zij op blz. 104, onder n° 30 de beschrijving van een duit, met het merk B, geplaatst boven het monogram der V(ereenigde) O(ostindische) C(ompagnie), waarnaar, zegt de schrijver, met mij door velen zal zijn gezocht. Zie hier de oorzaak van het verschijnen der tinnen duiten : de aanmaak der koperen bonken vorderde zeer langzaam, zoodat er in het begin van 1796 groot gebrek aan kopergeld was, dat vooral, zoo lezen wij, door de „zuiker molenaars” werd gevoeld. SIBERG gaf opnieuw raad. Hij stelde voor tinnen duiten te doen slaan, dan was men tijdelijk geholpen. Men trad daartoe in onderhandeling met een paar Chineesche tinnegieters, die twee voorstellen indienden. Het eene zou een groot verlies aan de Compagnie geven; het tweede daarentegen eene winst van $46\frac{2}{3}$ rijksdaalder per picol. De tinnen duiten zouden het formaat hebben der koperen, het compagniesmerk, waarboven een B voeren, terwijl op de keerzijde het woord duit te lezen zou staan. Eene opening in het midden moest dienen om de duiten aan een draadje te rijgen. Zooals gezegd, deze duiten zijn 26 Mei gangbaar verklaard. Maar verschenen zijn ze niet. Men had de fout begaan het maken der muntplaatjes en van de ijzeren stempels aan Chineezen op te dragen. Handig wisten deze het getal der stempels te vermeerderen en voegden bovendien lood bij het tin. Er waren dus legio valsche duiten te verwachten. Om dit te voorkomen trok men het plakkaat van 26 Mei, in zooverre het de tinnen duiten betrof, in. De duit, NETSCHER en v. D. CHIJS, blz. 104, n°. 30, kan dus alleen als proefduit bestaan. Alle moeite was dus te vergeefs geweest. Klein geld moest

echter worden verschaft. 1 Juli 1796 werd goedgekeurd tinnen duiten, waarvan het metaal met een weinig spiaueter zou worden vermengd, met een zuiveren stempel te doen schroeven; nu zouden de valsche duiten dadelijk worden herkend, meende men. 20 Sept. 1796 zijn deze nieuwe tinnen duiten gangbaar verklaard. De stempels waren iets gewijzigd. Een N (nederlandsche) kwam in de plaats der B (Batavia). Deze duiten zijn dus niet te Negapatnam geslagen. De heer MOQUETTE beeldt op Pl. 24 onder fig. 515 en 516 twee verschillende stempels van deze hoogst zeldzame duiten af. Met hoeveel zorg ook vervaardigd, toch werden ze vervalscht en nagemaakt.

De tot Mei 1797 geslagen duiten werden den 19en Mei van dat jaar uit den omloop gesteld. Men stond toe ze tegen de inmiddels gereed gekomen koperen bonken in te wisselen. De Compagnie heeft met deze beide tinmuntingen groot geldelijk verlies geleden. De Chinees TJAM SAM KO, van wien het bewezen was, dat hij de duiten had nagemaakt, onderging zijn lang niet zachte straf.

Na deze tusschenperiode te hebben behandeld, vervolgt de schrijver de geschiedenis der koperen bonken. Juni 1796 zijn de eerste exemplaren van deze zonderlinge noodmunten afgeleverd. De voorraad werd in de pakhuizen bij de Waterpoort te Batavia onder dak gebracht, ze maakten een onderdeel uit van de „Groote Geldkamer”, waar de gemunte specie, edele metalen, enz. werden geborgen. Uit de „Groote Geldkassa” werden op ordonnantie uitbetalingen gedaan. De rekeningen dier beide lichamen verschaften den heer MOQUETTE de gegevens, waaruit men kan opmaken, dat van 1796 tot 1 Augustus 1808 bonken zijn vervaardigd; op dien laatsten datum is althans de aanmunting gestaakt. (Zie Bijlage C.)

Verskil in gewicht speelt bij deze bonken een belangrijke rol. Nu en dan werd het aanmunten van bonken een poosje gestaakt, zoo in het begin van 1799 toen de

voorraad van Japansch staafkoper was uitgeput. Om in dezen metaalnood te voorzien, stelde genoemde J. SIBERG voor eene partij kanonnen te doen smelten, hiervan door het bijvoegen van lood eene geschikte alliage te maken en dit tot stuivers te doen vermunt. Echte noodmunten dus. Proeven werden genomen en de munting toegestaan. Deze muntslag wordt in de officieele bescheiden betiteld met den naam van „Metaale Loodmunt”. (Zie NETSCHER en v. D. CHIJS, Pl. IV, n°. 25.) Deze ronde stuivers, die voor 4 duiten Holl. of 1 stuiver Indisch werden uitgegeven, wogen een lood en brachten een nadeelig slot aan de Compagnie. Vermoedelijk zijn de eerste exemplaren in Sept. 1799 geslagen. Zeker is het, dat ze tot einde 1800 zijn aangemunt, van dien datum af is alles duister. Het is echter uitgemaakt, zegt de heer MOQUETTE, dat 23 Juni 1801 de munt reeds lang stil stond. NETSCHER en v. D. CHIJS beschrijven onder n°. 48 nog een metalen stuiver van 1801. Het mocht den heer MOQUETTE niet gelukken een exemplaar, dit jaartal dragende, te bemachtigen. Een restant muntplaatjes voor deze stuivers bestemd, werd in 1803 gestempeld, zij dragen echter het jaartal 1800. Dit en nog andere redenen doen den schrijver vermoeden, dat stuivers van 1801 niet hebben bestaan.

Op het einde van 1799 was de voorraad Japansch staafkoper weder aangevuld en het vervaardigen van bonken opnieuw begonnen, die op dezelfde voorwaarden van het oude reglement, namelijk dat ze respectievelijk 3 en $1\frac{1}{2}$ lood zouden wegen, werden geslagen. Er werd echter, wat de betaling betrof, eene wijziging aangebracht.

Van het jaar 1800 bestaan dus koperen bonken van 2 en 1 st., benevens ronde metalen stuivers van koperloodmetaal.

In 1803, voornamelijk doordat het koper duurder was geworden, werd het gewicht der bonken verlaagd. Van dat jaar bestaan dus bonken van 3 en $1\frac{1}{2}$, (geslagen

in Januari) maar ook van $2\frac{1}{2}$ en $1\frac{1}{4}$ lood (volgens ons tegenwoordig gewicht, zegt de heer MOQUETTE, 38.6 en 19.3 gram wegende). In datzelfde jaar zien wij bovendien de zonderlinge 8-stuiversbonken verschijnen. De schrijver geeft uitvoerig de redenen op, die tot dezen vreemden onhandigen muntslag leidden: gebrek aan klein geld speelde ook hier een hoofdrol. Deze bonken, 10 lood in gewicht, zijn 18 Februari 1803 gangbaar gesteld, maar, zegt de schrijver, in het saldo der „Groote Geldkamer”, van genoemde maand komen die munten nog niet voor. Het zijn zeldzame bonken, daar reeds den 30 Juni 1803 het vervaardigen van deze plumpe stukken is gestaakt. Daar, tengevolge der tijdsomstandigheden, uit Nederland geen aanvoer van duiten was te wachten en via Amerika slechts een kleine voorraad duiten met het opschrift „Indiae Batavorum” binnen kwam, bleef Japan de bron van waar het koper moest worden ingevoerd. In 1804 was uit dat rijk een groote voorraad te Batavia aangekomen, zoodat het munten in dit en in het volgende jaar met kracht werd voortgezet. Het is mede in 1804 dat voor het eerst $\frac{1}{2}$ stuivers zijn geslagen, en wel van den afval der groote bonken, 't zoogenaamde „gruis”, zegt de heer MOQUETTE. Zij wogen een half lood, dus in verhouding tot de bonken van 8, 2 en 1 stuiver, vervolgt de schrijver, $\frac{1}{8}$ lood te licht. Alles ging goed, tot dat men den 6 Mei 1805 tot de ontdekking kwam, dat ook vervalschte halve stuiverbonken in omloop waren gebracht. De munting werd toen gestaakt. Halve stuivers van 1805 zijn thans uiterst zeldzaam. Daar het zeer lastig was, de echte van de nagemaakte te onderscheiden werden ze ongangbaar verklaard. De reden, dat er thans zoo weinig exemplaren meer van voorhanden zijn, is te zoeken in het niet uitgeven van een gedeelte der reeds vervaardigde en in het inwisselen der in omloop zijnde halve stuivers. Men betaalde bij het gewicht, zoowel de echte als de valsche werden

aangenomen ; de prijs werd geregeld naar het gewicht van de Japansche koperbonken van een en twee stuivers. Later werd dit weer veranderd, toen werden de echte tegen geld, de valsche bij gewicht ingewisseld. Voor de Fransche troepen op Java, zegt de heer MOQUETTE, werd echter eene uitzondering gemaakt, deze kregen het volle bedrag. Het intrekken van de halve stuivers bracht natuurlijk weer gebrek aan klein geld met zich mede.

Thans kwam uit Soerabaia hulp. De ingenieur LORIAUX zag zijn in 1805 gedane voorstel, om koperen duiten voor de Compagnie te slaan, aangenomen. Alhoewel goed gereglementeerd, was dit toch eene partikuliere onderneming, zegt de heer MOQUETTE. Aan de eene zijde dezer duiten leest men het woord Java ; op de andere prijkt het merk der Compagnie. Zie NETSCHER en v. D. CHIJS, pl. VII, n°. 50. De heer MOQUETTE beeldt op plaat XXIX dergelijke duiten af van de jaren 1806, 1807 en 1808. 26 Febr. 1807 zijn ze gangbaar gesteld tegen 4 op een stuiver of 192 op een rijksdaalder. Daar het aanmaken weer eenigen tijd vorderde werden in die tusschenperiode „Japansche pitjes” tegen $\frac{1}{2}$ duit per stuk gangbaar verklaard. Gouv. Gen. DAENDELS liet in 1808 het merk der Compagnie door de initialen L. N. (LODEWIJK NAPOLEON) vervangen (Zie NETSCHER en v. D. CHIJS, pl. VII n°. 59 en MOQUETTE, pl. XXIX, nos. 590, 591 en 594). Deze duiten zijn nimmer gangbaar verklaard, wel deed men dit, zegt de schrijver, met de duiten, heele en halve stuivers met de dooréén gestrengelde L. N., die 6 Juli 1810 in omloop kwamen. Deze partikuliere munt werd vermoedelijk 27 Oktober 1808 door 'sLands Regeering overgenomen, in ieder geval werkte zij als zoodanig medio November niet meer. Het heeft den heer MOQUETTE heel wat onderzoek gekost, alvorens dit alles te kunnen vaststellen. De goud- en zilvermunt werd van Batavia naar Soerabaia overgebracht en ZWEEKERT tot muntmeester van de duitenmunt te

Soerabaia benoemd. De duiten onder DAENDELS bestuur geslagen zijn zeer licht van gewicht. Vermoedelijk is eerst 21 Sept. 1811 de duitenmunt gesloten. 26 Augustus van dat jaar werd Meester Cornelis door de Engelschen bezet.

Laat ons na deze tusschenperiode weer tot de oude bonken terugkeeren. 1 Augustus 1808 was het aanmunten gestaakt en 13 Maart 1809 op nieuw daarmee begonnen. Stuiver- en 2-stuiversbonken zijn toen met verminderd gewicht geslagen. Zij wogen respectievelijk 13.7245 en 23.16 gram. Zeer groot is het aantal valsche bonken, die in 1809 en 1810 tusschen de echte verschenen. Het was de schuld van DAENDELS zelf, daar hij bevolen had de bestaande bonken in tweeën te kappen, de 1-stuiverbonken voor 2 stuivers te doen doorgaan en de nog aanwezige 8-stuiversbonken in 6 twee-stuiversstukken te veranderen. Dit was een kolfje naar de hand der falsarissen! De bonken kwamen door dit alles in zulk een diskrediet, dat ze tijdens het Britsch Bestuur slechts bij het gewicht werden aangenomen. Bonken met het jaartal 1811 bestaan niet, daar in 1810, vermoedelijk in November het aanmunten is gestaakt.

Nog eenmaal leefden de bonken op, zegt de schrijver en wel in de jaren 1818 en 1819, toen ze te Soerabaia door ZWEKKERT werden gemunt. Het zijn ruwe, slordig bewerkte noodmunten, onregelmatig van gewicht. Gemunt is van Juni 1818 tot 15 Maart 1819 tot een bedrag van / 393.338 : 9. In het jaar 1818 zijn heele, halve en 2-stuiversbonken vervaardigd, in 1819 slechts van de laatst vermelde soort. Het was nu voor goed uit met het rijk dier onoogelijke stukken. 18 Februari 1826 werd voor Java en Madura een termijn van 8 dagen gesteld waarin de bonken konden worden ingeruild tegen / 1.— het pond, de gulden berekend ad. 100 duiten.

In het kort alles nog eens nagaande, zien wij dat in Batavia tinnen duiten zijn geslagen in 1796 en 1797, waar-

van de eerste thans uiterst zeldzaam, de laatste iets minder zeldzaam voorkomt. Vervolgens dat van 1796—1810 bonken te Batavia zijn uitgegeven, waarvan die van de jaargangen 1805—1808 zeer zeldzaam zijn, omdat ze op bevel van DAENDELS later zijn verkapt. Op 4 platen liet de heer MOQUETTE een groot aantal echte en valsche bonken afbeelden. Valsche stuiverbonken zijn den schrijver nooit in handen gekomen; het waren steeds de twee-stuiversstukken, die nagemaakt zijn.

In de derde plaats zijn te Batavia metalen ronde stuivers geslagen in 1799 en 1800, waarvan de heer MOQUETTE van de eerste soort 6 en van die van 1800 7 verschillende stempels aantrof. Meer is te Batavia toen niet gemunt.

In Soerabaia werden in 1818 en 1819 bonken vervaardigd van 2, 1 en $\frac{1}{2}$ stuiver. Van de 2 stuiversbonken van 1818 kwamen den schrijver niet minder dan 24 verschillende stempels in handen! Duiten van het munthuis te Soerabaia komen voor van de jaren 1806—1811; halve stuivers zijn er in 1810 en 1811 geslagen, terwijl de stuivers slechts aldaar in 1810 zijn aangemunt. Pl. XXXI is geheel gevuld met valsche duiten met de initialen L.N. of *L. N.* en Java, plus het jaartal op de keerzijde.

Ziehier het voornaamste uit Mr. MOQUETTE'S jongsten arbeid medegedeeld. Het is voldoende om te begrijpen met welke bezwaren de schrijver heeft te kampen gehad, hoeveel scherpzinnigheid en ingespannen arbeid zijn vereischt om dit duistere stuk Nederlandsch-Indische muntgeschiedenis tot klaarheid te brengen. En nog is de heer MOQUETTE niet aan het einde van zijne taak. Wij mogen op dit gebied nog meerdere belangrijke mededeelingen van zijne hand verwachten. Met spanning zien wij deze nieuwe bijdragen tegemoet.

M. D. M.

Eereteeken voor het Boogschieten

In het artikel *de Boogschutterij van St SEBASTIAAN'S Doelen te Alkmaar*," door C W BRUINIS, opgenomen in jaargang 1909, blz 91, wordt onder de penningen enz dier schutterij vermeld sub 5° „Verguld zilveren eereteeken voor het boogschieten vanwege den opperbeschermerheer koning WILLEM III, ingesneden 1852 ” Een dergelyk eereteeken was reeds door mij beschreven in *Tydschrift* 1904, blz 225 naar een exemplaar van Jhr M A SNOECK te Hintham, die mij destijds mededeelde, dat slechts twee exemplaren van dit zeldzame stuk bekend waren, waarvan een was gesmolten en dat het *aan oranje lint* om den hals werd gedragen

Naar aanleiding van deze mededeelingen in ons *Tydschrift*, ontving ik een schrijven van den heer J F H PRUSCHEN, voorzitter van de Amsterdamsche Handboogschutterij „CLAUDIUS CIVILIS” en voorzitter van den Nederlandschen Bond van Handboogschutterijen waarbij mij een zilveren exemplaar van het gemelde draagteeken ter bezichtiging werd gezonden, waarop in zeer groote cijfers is gegraveerd 1852, daaronder een ornament en in boog **Claudius Civilis**.

De heer PRUSCHEN schrijft mij, dat deze medaille in 1852 op het Loo bij een schietwedstrijd door voornoemde vereeniging werd gewonnen Een dito is in het bezit bij de boogschutterijen Concordia te Amsterdam en de Batavieren te Rotterdam, terwijl vermoedelijk in Brabant, Limburg en Zeeland, bij de oude boogschutterijen ook wel enkele te vinden zullen zijn 1) Bijgaande (de mij toegezonden Z) medaille hangt aan een lint, hetwelk volgens overlevering nog hetzelfde is, wat er in 1852 bij werd gegeven ”

1) Ook de ongeveer vier jaar geleden ontbonden Handboog Schutterij „Genoegen zij ons Doel te Amsterdam bezit een dergelyk zilveren eereteeken, dat echter in de smeltkroes is gegaan

(Nadere mededeeling van den heer PRUSCHEN)

Dit lint is van blauwe zijde, gewaterd en geribt, met aan weerszijden langs de kanten een breede en daarnaast een smalle zilveren streep. Het is 45 m.M. breed, lang \pm 98 c.M. met aan de beide einden \pm 8 c.M. lange blauwe franjes en kennelijk bestemd om den hals te worden gedragen.

Aannemende, dat dit het origineele lint is, wordt daardoor niet uitgesloten de juistheid der mededeeling van jhr. SNOECK; het kan toch zeer goed, dat de zilveren exemplaren aan blauw, de verguld zilveren aan oranjelint werden gedragen.

Z.

Proefslagen voor Munten van de Bataafsche Republiek.

Meende men tot nog toe, dat van de proefslagen der door DAVID VAN DER KELLER Sr. ontworpen munten van 't Bataafsch Gemeenebest (VERKADE pl 191 n°. 1-5) slechts 3 stel in zilver bestonden, waarvan een in het bezit van baron DE ROTHSCHILD te Parijs en een in 1904 op de veiling STEPHANIK voor f 1810 aangekocht door het Koninklijk Penningkabinet, terwijl het derde niet bijeen gebleven is; op 2 December 1909 werd door de firma FREDERIK MULLER & Co. te Amsterdam een vierde stel in veiling gebracht, waarvan ons de herkomst niet bekend is, ondanks aangewende pogingen om deze te weten te komen.

Het stel is helaas niet in ons land gebleven. Voor de geringe som van f 730 werd koper de heer CHARLES DUPRIEZ te Brussel.

Z.

*Wetgeving.*1 *Muntwet.*

Bij de wet van 1 Juli 1909 *Stbl.* n°. 253 is de „*Muntwet* 1901” gewijzigd.

Voortaan zal het bestuur van 's Rijks-Munt in zijn vollen omgang worden gevoerd door den muntmeester, terwijl, in plaats van aan den controleur-generaal, de controle is opgedragen aan eene van de overige afdelingen van 's Rijks-Munt geheel afgescheiden en onafhankelijke afdeling „contrôle”. (Tot muntmeester, ter vervanging van den overleden heer H. L. A. VAN DEN WALL BAKE, werd benoemd Dr. C. HOITSEMA, tot nog toe controleur-generaal).

2. *Wapens van Rijk en Vorstenhuis.*

Bij K. B. dd. 13 Juli 1909 *Stbl.* n°. 271 zijn nadere bepalingen gemaakt omtrent de wapens van het Koninkrijk, van den Koning en van de leden van het Koninklijk huis.

Z.

 Mr. N. G. PIERSON. †

Bij het ter perse gaan van afl. I, 1910 bereikte ons het bericht van het overlijden van ons medelid, Mr. N. G. PIERSON. De heer AUG. SASSEN zegde voor afl. II een In Memoriam toe.

Red.